

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора, член-кореспондента НАПН України, ректора
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка Гриньової Марини Вікторівни
на дисертаційне дослідження Осередчук Ольги Анатоліївни
«Теоретичні і методичні основи моніторингу якості вищої освіти в
Україні», подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

У результаті аналізу змісту наукової роботи, реферату, наукових праць Осередчук Ольги Анатоліївни узагальнено результати експертизи і викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

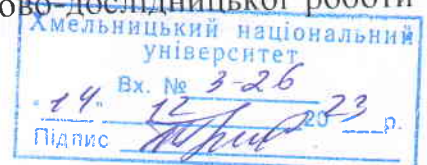
Забезпечення якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти й державної освітньої політики розвинених країн світу.

Одним із важливих завдань освітньої політики є створення гнучкої системи підготовки фахівців, з огляду на квалітативні вимоги до якості оцінювання рівня підготовки фахівців різного профілю; до якісної результативності фахової діяльності; до якісного проектування педагогічних технологій та з'ясування їхньої надійності; до якісного оцінювання результативності навчання. У сучасній освітній політиці чітко простежуваний рух до нової якості освіти, що дедалі частіше асоціюється із забезпеченням нової якості життя, гідної людини та людяності.

Моніторинг якості вищої освіти як елемент системи управління освітньою установою перебуває на етапі постійного розвитку й удосконалення. Перед системою управління освітніми установами постає актуальне завдання, пов'язане з розробленням єдиних кваліфікаційних засобів вимірювання, відповідно до освітніх вимог. Нині керівники ЗВО самостійно добирають шляхи вдосконалення моніторингу якості вищої освіти, розв'язуючи низку завдань: убудовування моніторингу в систему управління ЗВО, розроблення й упровадження адекватних вимірювальних інструментів, налагодження та розвиток зв'язків із суб'єктами освітньої діяльності. На сучасному етапі моніторинг проводять у тій чи в тій формі в кожному освітньому закладі. Водночас практика засвідчує, що багато ЗВО послуговуються застарілими й вихідними системами показників, збирають інформацію, яку не завжди використовують у повному обсязі.

У цьому контексті дослідження Осередчук Ольги Анатоліївни є актуальним. На основі цілісного вивчення процесу моніторингу якості вищої освіти авторка пропонує шляхи розв'язання цієї проблеми з урахуванням потреб особистості, ЗВО, суспільства та держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертація підготовлена відповідно до плану науково-дослідницької роботи

Львівського національного університету імені Івана Франка «Науково-педагогічні та організаційно-дидактичні засади професійного розвитку майбутніх фахівців у системі вищої освіти України: історичні ретроспективи, зарубіжний досвід, інноваційні підходи та технології» (0122U200538), де автором обґрунтовані теоретичні й методичні основи моніторингу якості вищої освіти. Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 74/9 від 25 вересня 2019 р.) та уточнена протоколом № 48/5 від 31.05.2023 року.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертації є методологічно обґрунтованою й логічною. Дисертація і реферат написані й оформлені згідно з нормативними вимогами. Стиль викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованим.

Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, 5 розділів, висновків до розділів і загальних висновків, списку використаних джерел (508 найменувань, із них 146 – іноземною мовою), 14 додатків. Робота містить 36 таблиць і 12 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 652 сторінки (428 сторінок основного тексту).

У першому розділі здійснено бібліографічний аналіз проблеми моніторингу якості вищої освіти в педагогічній теорії та практиці; схарактеризовано сутність ключових понять; вивчено передумови становлення та розвитку моніторингу якості вищої освіти в Україні; проаналізовано рівневу систему моніторингу якості вищої освіти в Україні.

У сучасному науково-педагогічному дискурсі проблема моніторингу якості вищої освіти представлена в різних аспектах: законодавчо-нормативні, адміністративно-правові засади забезпечення якості вищої освіти; дефінітивний аналіз поняття «моніторинг якості освіти» та ретроспектива його розвитку; моніторинг як підґрунтя для вдосконалення механізмів управління якістю освіти та її забезпечення; методологічні засади моніторингу якості вищої освіти; моніторинг якості професійно-педагогічної діяльності; формування інструментального апарату для моніторингу якості вищої освіти; педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень здобувачів; технології оцінювання результативності освітньої діяльності; організація зовнішнього та внутрішнього моніторингу якості вищої освіти; теоретичні й методичні основи моніторингу якості професійної підготовки майбутніх фахівців; моніторинг управління якістю навчального процесу у ЗВО; становлення та розвиток моніторингу якості освіти у світовому вимірі; загальні принципи моніторингу як засобу управління якістю освіти на різних рівнях; концептуальні засади проектування та розроблення моніторингових систем оцінювання якості освіти; моніторинг розвитку регіональної системи освіти; моніторинг як засіб удосконалення системи інформаційного забезпечення управління освітою; національний і транснаціональний рівні моніторингу якості вищої освіти тощо.

У другому розділі викладено основні засади моніторингу якості освіти в різних країнах світу, зокрема: схарактеризовано специфіку моніторингу якості вищої освіти в країнах ЄС; з'ясовано особливості моніторингу як інструменту забезпечення якості вищої освіти в Канаді; досліджено діяльність австралійських організацій щодо моніторингу якості вищої освіти. Серед подібних авторкою підходів до проведення моніторингових процедур якості вищої освіти в різних країнах (країни ЄС, Канада, Австралія) виокремлено такі: удосконалення законодавчого забезпечення у сфері моніторингу якості вищої освіти; удосконалення діагностичного інструментарію оцінювання освітньої діяльності ЗВО; посилення взаємодовіри серед стейкхолдерів щодо проведення моніторингу якості надання освітніх послуг; активна співпраця з акредитаційними агенціями й міжнародними організаціями щодо забезпечення якості вищої освіти; реалізація спільних проєктів із забезпечення зовнішнього моніторингу якості вищої освіти; розроблення рекомендацій і стандартів якості вищої освіти; обґрунтування та практична реалізація засобів громадського контролю для моніторингу освітньої діяльності університетів тощо. Водночас у кожній країні існують також певні проблеми моніторингу якості вищої освіти, на розв'язання яких спрямована державна освітня політика, діяльність незалежних інституцій із забезпечення якості вищої освіти, активна участь громадськості. Виявлені особливості вможливили обґрунтування науково-методичних рекомендацій щодо використання раціональних ідей зарубіжного досвіду.

У третьому розділі моніторинг показано як системне явище, що охоплює взаємопов'язані підсистеми: «Здобувач», «Викладач», «Роботодавці», «Система управління». Моніторинг якості вищої освіти на інституційному рівні виконує такі функції: інформативно-аналітичну, контрольну-оцінну, діагностичну, коригувальну, управлінську, інформаційно-комунікаційну, прогностичну, мотиваційно-стимульовальну, самоактуалізаційну. Поетапність цього процесу передбачає: окреслення мети й цілей; планування та підготовку; розроблення програми й діагностичного інструментарію; аналіз та інтерпретацію отриманих результатів; оприлюднення результатів моніторингу; усунення недоліків і прогнозування подальших напрямів розвитку. Обґрунтовано принципи моніторингу якості вищої освіти: науковості; інтегрованості; мобільності; об'єктивності; валідності; діагностико-прогностичної спрямованості; єдності управління та самоуправління; послідовності; гуманізму. Структурно моніторинг якості вищої освіти на інституційному рівні відбувається на таких підрівнях: загальноуніверситетському, факультетському, кафедральному, індивідуальному. Критерії моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні: відповідність стандартам вищої освіти, забезпечення освітнього процесу, досягнення здобувачів вищої освіти, результати освітнього процесу. Показники визначено відповідно до кожної підсистеми.

Методологічними орієнтирами досліджуваної проблеми слугують такі підходи: системний, кваліметричний, діяльнісний, програмно-цільовий, проблемно-орієнтований, особистісний, компетентнісний, бенчмаркінговий.

Концепція моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні базована на положенні про те, що моніторинг якості вищої освіти є цілісним, поетапним, динамічним процесом.

У четвертому розділі, на підставі теоретичного аналізу й узагальнення обґрунтовано та схарактеризовано діагностичний інструментарій моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні; окреслено оптимальні методи й засоби збирання та узагальнення результатів моніторингу якості вищої освіти. Виокремлено методи моніторингу якості вищої освіти, що забезпечують збирання інформації.

Наголошено на важливості виокремлених та обґрунтованих організаційно-педагогічних умовах моніторингу якості вищої освіти України на інституційному рівні: залучення стейкхолдерів до моніторингу якості вищої освіти на засадах партнерства; використання сучасних технологій для моніторингу якості вищої освіти; удосконалення навчально-методичного забезпечення якості вищої освіти.

Обґрунтовано систему моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні, що являє собою цілісну структуру взаємопов'язаних компонентів, які перебувають у тісній взаємодії та спрямовані на досягнення зазначеної мети.

У п'ятому розділі схарактеризовано програму, етапи й методичку педагогічного експерименту; описано організацію, хід і результати констатувального та формувального етапів експерименту; узагальнено результати експериментальної роботи.

Результати констатувального етапу дослідження за показниками підсистем «Викладач», «Роботодавці», «Система управління» засвідчили недостатній рівень задоволеності якістю освіти у ЗВО.

На формувальному етапі впроваджено систему моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні; реалізовано організаційно-педагогічні умови моніторингу якості вищої освіти та розроблено навчально-методичне забезпечення для моніторингу якості вищої освіти; виконано поточний моніторинг рівня готовності здобувачів до професійної діяльності; узагальнено результати та скориговано їх; впроваджено основні результати дослідження в педагогічну практику ЗВО.

Результати формувального етапу експерименту довели правомірність та ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов, а отже, системи моніторингу якості вищої освіти, послугувавши підставою для висновку, що мети дослідження досягнуто, сформульовані завдання виконано, гіпотезу верифіковано.

У змісті реферату викладено досить повно основні положення дисертації. В рефераті згруповано наукові положення, висновки і рекомендації, які викладені й обґрунтовано в рукописі дисертації.

Довідками шести університетів України підтверджується впровадження результатів дослідження, що здійснено дисертанткою.

Загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук.

Говоримо про відсутність академічного плагіату.

На основі ознайомлення із змістом тексту дисертації та основних дослідницьких матеріалів ми дійшли висновку, щодо **найбільш суттєвих наукових результатів цього наукового пошуку.**

Дисертація характеризується належним рівнем наукової новизни: уперше обґрунтовано концепцію моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні (методологічний, теоретичний, методичний концепти); розроблено й експериментально перевірено ефективність системи моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні, що охоплює взаємопов'язані компоненти – мету, підсистеми («Здобувач», «Викладач», «Роботодавець», «Система управління»), об'єкти (відповідність стандартам вищої освіти, забезпечення освітнього процесу, досягнення здобувачів вищої освіти, результати освітнього процесу), інструментарій, організаційно-педагогічні умови, етапи, результати моніторингу якості вищої освіти й прогнозування управлінських рішень); виокремлено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні (залучення стейкхолдерів до моніторингу якості вищої освіти на засадах партнерства; використання сучасних технологій для моніторингу якості вищої освіти; удосконалення навчально-методичного забезпечення якості вищої освіти); уточнено сутність поняття «моніторинг якості вищої освіти на інституційному рівні»; удосконалено критеріальну базу моніторингу якості вищої освіти; діагностичний інструментарій для моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні; подальшого розвитку й конкретизації набули наукові підходи (системний, кваліметричний, діяльнісний, програмно-цільовий, особистісний, проблемно-орієнтований, компетентнісний, бенчмаркінговий) щодо моніторингу якості вищої освіти; інноваційні ідеї зарубіжного досвіду моніторингової діяльності та шляхи їх імплементації у вітчизняний освітній простір; функції та принципи моніторингу якості вищої освіти; тенденції забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Нові факти, одержані здобувачкою. Узагальнення результатів наукового пошуку підтвердило вірогідність ключових положень загальної та часткових гіпотез дослідження, а також ефективність розв'язання поставлених завдань вможливило зробити наголос на таких положеннях.

Опрацювання порушеного питання в науково-педагогічному дискурсі засвідчило, що донині нерозв'язаними та дискусійними є проблеми моніторингу якості вищої освіти.

Зарубіжний досвід організації моніторингової діяльності в галузі вищої освіти має свої особливості, зумовлені внутрішніми (національними) і зовнішніми (глобальними) чинниками.

Моніторинг якості вищої освіти на інституційному рівні виконує такі функції: інформативно-аналітичну, контрольну-оцінну, діагностичну, коригувальну, управлінську, інформаційно-комунікаційну, прогностичну, мотиваційно-стимулювальну, самоактуалізаційну.

Дієвими є принципи моніторингу якості вищої освіти: науковості;

інтегрованості; мобільності; об'єктивності; валідності; діагностико-прогностичної спрямованості; єдності управління та самоуправління; послідовності; гуманізму.

Вагомою є розроблена й теоретично обґрунтована концепція моніторингу якості вищої освіти України на інституційному рівні.

До основних методологічних підходів моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні, на яких базована концепція, належить системний, кваліметричний, діяльнісний, програмно-цільовий, проблемно-орієнтований, особистісний, компетентнісний, бенчмаркінговий.

Виявлені й обґрунтовані організаційно-педагогічні умови моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні є дієвими.

Розроблену та експериментально перевірену систему моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні представлено як цілісну структуру взаємопов'язаних компонентів, які перебувають у тісній взаємодії та спрямовані на досягнення зазначеної мети.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтовано визначення мети, 7 основних завдань і методів наукового пошуку. Об'єкт, предмет і завдання дослідження сформульовано методологічно грамотно.

Заслуговує підтримки авторський підхід до обґрунтування концепції наукового пошуку. У вступі до дисертації досить чітко й науково коректно схарактеризовано особистий внесок дисертантки.

Обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації, логічно підтверджується результатами педагогічного наукового пошуку. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів і висновків зумовлена теоретико-методологічним підходом дослідниці і застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку, що використовуються в педагогіці. Доцільно також позитивно оцінити вміння дослідниці систематизувати й узагальнювати дослідницькі документи і матеріали, що мають певну специфіку в педагогічних наукових пошуках.

Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів.

Практичне значення одержаних результатів аргументоване тим, що автором розроблене й упроваджене в освітній процес ЗВО навчально-методичне забезпечення, а саме: навчально-методичні посібники (у співавторстві) «Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах Європейських стандартів та рекомендацій», «Акредитація освітніх програм (за матеріалами проєкту QUAERE)»; модуль «Забезпечення якості вищої освіти в Україні: ключові засади» у межах курсу «Вдосконалення викладацької майстерності» для професійного розвитку педагогічних працівників (<https://utterly.education/>; <http://surl.li/noeif>), електронний навчально-методичний комплекс дисципліни «Моніторинг якості освіти» (для магістрантів педагогічної освіти); навчально-інструктивні матеріали до проведення практичних занять і використання засобів контролю, проведення тренінгів для підготовки науково-педагогічних працівників, експертів з акредитації освітніх програм, керівників експертних груп і здобувачів до

моніторингового оцінювання якості знань («Забезпечення якості вищої освіти та внутрішня система оцінювання якості освіти»); програма спецсеминару «Проектування та розробка тестових середовищ для соціально-гуманітарних дисциплін в освітніх системах»; структурно-логічні схеми, що розкривають логіку вивчення розділів і тем навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія»; технологічні карти як інструментарій інформаційно-аналітичної та оцінно-аналітичної діяльності зі збирання, аналізу, оцінювання, експертизи й узагальнення інформації про стан якості освіти у ЗВО та системі його забезпечення. Розроблено програму рейтингового оцінювання якості підготовки фахівців, що зважає на вимоги роботодавців до випускників.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, викладені в дисертації, можуть слугувати науковою основою для розроблення концептуальних, нормативно-правових документів і науково-методичних матеріалів з проблеми дослідження.

На нашу думку, результати дослідження доцільно використовувати для розроблення нових й оновлення чинних освітніх програм для студентів, освітніх програм, навчальних планів, навчальних посібників, дистанційних курсів тощо.

У змісті реферату відображено основні положення дисертації, їх викладено досить повно. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в рефераті, належним чином розкрито й обґрунтовано в рукописі дисертації.

Впровадження результатів дослідження, здійсненого Осередчук Ольгою Анатоліївною підтверджується довідками шести університетів різних регіонів України.

Завершуючи цю частину нашої експертизи дисертації, підкреслимо проміжні та кінцеві результати дослідження, які представлено в 36 публікаціях, із них: 1 монографія, 19 статей у провідних вітчизняних фахових виданнях України в галузі педагогіки, 6 статей в іноземних наукових періодичних виданнях (із них 4 статті розміщені у виданнях WOS, 2 – у періодичних наукових виданнях іноземних держав), 8 статей і тез у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій, 2 навчальні посібники.

На основі узагальнення результатів наукового пошуку, здійсненого Осередчук Ольгою Анатоліївною, вивчення рукопису дисертації та реферату, а також опублікованих наукових і науково-методичних праць ми дійшли висновку, що особистий науковий доробок дисертантки можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток педагогічної науки.

Дискусійні положення, зауваження і побажання до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи докторську дисертацію Осередчук Ольги Анатоліївни, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження і побажання.

1. У вступі до дисертації Осередчук Ольги Анатоліївни ми не знайшли узагальненої характеристики основних дослідницьких методів, що використовувались на різних етапах наукового пошуку.

2. У рукописі дисертації бракує об'єктивного аналізу причин недоліків у моніторингу якості вищої освіти, який, на жаль, ще не став пріоритетом в освітній політиці Української держави.

3. Вважаємо за доцільне більш детальне висвітлення нормативно-правових та організаційних механізмів організації моніторингу якості вищої освіти в закордонних університетах з метою її запровадження в Україні.

4. На нашу думку, при доведенні дієвості другої організаційно-педагогічної умови – використання сучасних технологій для моніторингу якості вищої освіти варто було б подати у додатках комплекс регулятивних та евристичних методів: «мозковий штурм», інтелектуальна розминка, метод екстраполяції, перетворень, зворотної послідовності, організовані дискусії («Контроль, моніторинг, оцінювання – поняття синонімічні, підпорядковані або рівноправно взаємопов'язані»), методичні семінари («Особливості моніторингу якості освіти»; «Оцінна діяльність здобувача та викладача»), круглі столи («Нова якість освіти: запити, шляхи досягнення»), майстер-класи, ділові ігри («Мені потрібна допомога») та більш детально описати їх у тексті роботи.

5. Бажно було б більш широко розкрити сутність пошукового етапу дослідження, оскільки він є початковою ланкою всієї експериментальної роботи.

6. Пропонуємо видати словник основних термінів дослідження.

Висловлені побажання носять дискусійний характер, не мають суттєвого впливу на високу оцінку рецензованого дисертаційного дослідження.

Повнота викладу результатів в опублікованих працях. Основний зміст і результати дослідження представлено в 36 публікацій, із них: 1 монографія, 19 статей у провідних вітчизняних фахових виданнях України в галузі педагогіки, 6 статей в іноземних наукових періодичних виданнях (із них 4 статті розміщені у виданнях WOS, 2 – у періодичних наукових виданнях іноземних держав), 8 статей і тез у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій, 2 навчальні посібники.

Кваліфікуємо авторку докторської дисертації, що рецензується як талановиту, методологічно зрілу, креативну, соціально відповідальну за результати своїх наукових пошуків і перспективного вченого-педагога, результати досліджень якого є вагомим внеском у розвиток освіти в Україні.

Загальний висновок. Актуальність дослідження, належний теоретико-методологічний рівень, аргументованість і вірогідність одержаних результатів, висновків і науково-методичних рекомендацій, наукова новизна і теоретичне значення, належний рівень дослідницької культури, наукова реальність в узагальненні дослідницьких матеріалів, а також зміст і структурування рукописів дисертації й реферату дають підстави стверджувати, що наукова праця Осередчук Ольги Анатоліївни «Теоретичні і методичні основи моніторингу якості вищої освіти в Україні» є завершеною, самостійно виконаною, має вагоме значення для розвитку педагогічної науки,

заслуговує позитивної оцінки, відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р., а її автор, Осередчук Ольга Анатоліївна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
ректор Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

Марина Гриньова

